

Az 1997. évi Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvényről

Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény megállapítja, hogy bár Magyarországon a tanulói jogokról törvény rendelkezik, azok mégsem a törvény szerint érvényesülnek. Ebben egyaránt vétkesek a pedagógusok, a szülők és a diákok. Akár azért, mert nem ismerik, akár azért, mert nem akarják ismerni a törvényt, akár azért, mert megakadályozzák a többieket a törvény megismerésében. Ebben a helyzetben a jogbiztonság, a megtartható szabályok, a törvénynek megfelelő együttműködés helyett mindinkább az egymás elleni küzdelem uralja az iskolát. S mint minden harcban, ebben is rendre a gyengébbek, a diákok a leginkább kiszolgáltatottak, veszélyeztetettek.

Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény senki jó szándékát nem vonja kétségbe, mégis azt tartja e helyzet megoldásának, ha a törvény keretei között minden iskola, minden iskolafenntartó megalkotja a tanulói jogok érvényesítésének módszereit, eljárásait, technikáit és biztosítékait.

Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény ehhez azt várja a művelődési és közoktatási minisztertől, hogy minden pedagógussal, szülővel és diákkal ismertesse meg a közoktatási törvényt; a közoktatásban, a pedagógusképzésben és a pedagógus-továbbképzésben tegye kötelezővé a gyermeki és a tanulói jogokra vonatkozó ismeretek és készségek oktatását.

Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény szerint a legnagyobb baj az, hogy sok iskolában egyáltalán nincs diákönkormányzat – még ha a törvény nem is teszi azt kötelezővé. Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény a sok-sok, csak névlegesen létező diákönkormányzatot pedig alkalmatlannak tartja arra, hogy gyakorolja a törvényben meghatározott jogokat. A diákönkormányzat megalakulásának ösztönzése, működésének támogatása, biztos költségvetési forráshoz juttatása nélkül a tanulói jogok érvényesülésének minden biztosítéka elvész.

Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény úgy ítéli meg, hogy a diákokat érő sérelmek, mulasztások túlnyomó többségének az az oka,

hogy az iskolai, kollégiumi házirendek nem a törvény szerint fogalmazódnak meg és fogadtatnak el; azok gyakorta ellentétesek a törvénnyel. Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény felhívja a figyelmet arra, hogy törvényesnek az a házirend tekinthető, amely csak és kizárólag a tanulói jogok és kötelezettségek gyakorlásáról, a tanulói munkarendről, a létesítményhasználatról szól és amellyel az iskolai, kollégiumi diákönkormányzat minden pontjában egyetért. Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény a legsürgősebb feladatnak tartja a házirendek évenkénti felülvizsgálatának elrendelését az iskolákban, kollégiumokban.

Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény tartja, hogy az eddigieknél több alkalom legyen az eszmecsere a tanulói jogok érvényesüléséről és érvényesítéséről, továbbá a szándékok kölcsönös megismeretetésére, a megoldási lehetőségek megvitatására az iskolákban, az iskolafenntartókkal és a közoktatási kormányzattal.

Az Országos Diákszemélyiségfejlesztési törvény mindenkihez fordítja azt, hogy az ajánlásban és annak mellékletében leírtakról vitát folytasson, vállalja, hogy diáktársaival együtt mindent megtesz azért, hogy a felvetett problémák lehetőség szerint mindenki megelégedésére rendeződjenek.

Ehhez kéri mindazok együttműködését, akik a döntéseket hozzák, s számít az állampolgárok támogatására.

Az ajánlás melléklete

A felvetett problémák és javaslatok

1. Bár a közoktatási törvény biztosítja a diákok számára a véleménynyilvánítás szabadságát, a gyakorlatban ez gyakran nem érvényesül. Biztosítani kell azt, hogy az e joggal élő diákokat semmiféle hátrány emiatt ne érhesse. Továbbá elő kell segíteni a diákok érdemi válaszhoz való jogának megvalósulását, valamint az iskola oktatási tevékenységéről való véleménynyilvánítást is.

2. A diákönkormányzatok működési feltételeinek biztosítása nem megoldott. Ez jelenti egyfelől az iskola által biztosított feltételek (helyiség, papír, fénymásolás stb.) hiányosságát, másfelől a diákönkormányzatok működésének anyagi támogatását. A ta-

nulólétszám után járó költségvetési támogatás (amelynek mértéke 1997-ben 200 Ft/fő) a jelenlegi rendszerben nem feltétlenül jut el a diákönkormányzathoz. Jogszabályban kell garantálni azt, hogy ez az összeg valóban ne lehessen másra fordítható, hanem kötelezően a diákönkormányzatot illesse meg.

3. Mivel a közoktatásban jelenleg nincsen egységes követelményrendszer, a különböző iskolákba járó diákok ugyanolyan teljesítményre eltérő osztályzatokat kaphatnak. Ezáltal lehetetlenné válik a diákok teljesítményének hitelt érdemlő összehasonlítása, illetve a továbbtanulásban is indokolatlan különbségek jelentkezhetnek.

4. Problémákat okoz a diákjogokkal kapcsolatos szervezett ismeretterjesztés hiánya. Minden lehetséges eszközzel elő kell segíteni, hogy a közoktatás minden szereplője a lehető legtöbb információt kapjon a diákjogokról és azok érvényesítésének lehetőségeiről.

5. Sok iskolában akadályokba ütközik a diákönkormányzatok létrehozása, működtetése. El kell érni azt, hogy ahol a diákok élni kívánnak a diákönkormányzatiság nyújtotta lehetőségekkel, ott ezt semmilyen eszközzel ne lehessen megakadályozni.

6. Bár a Magyar Köztársaságban mindenkinek joga van a személyes tulajdonhoz egészen addig, ameddig ezzel jogszabályt nem sért, a diákoknak ez a joga gyakran csorbul.

7. A diákoknak is joguk van ahhoz, hogy másnak szánt személyes küldeményeiket, üzeneteiket, leveleiket más ne olvassa el, azok tartalmát más előtt senki ne tárja fel. Ennek ellenére a gyakorlat azt mutatja, hogy napról napra megsértik a diákoknak ezt a jogát. Az órán levelező diáktól a levelet el lehet venni (ha az zavarja a tanítást), de semmilyen körülmények között nem lehet elolvasni vagy felolvasni.

8. Nagyon gyakori tapasztalat, hogy az iskolában működő diákrádió, diákújság, diáktelevízió stb. tartalmát az iskola vezetése ellenőrzi, cenzúrázza vagy – szélsőséges esetben – betiltja. Ameddig egy műsor vagy egy újság tartalma nem sérti mások jogait, nem ütközik jogszabályba, addig annak tartalmát senki sem befolyásolhatja önkényesen.

9. A kollégiumokban gyakran az ottani életet úgy is szabályozzák, hogy azzal beavat-

koznak az ott lakó diákok alapvető jogainak érvényesülésébe. El kell érni azt, hogy a kollégiumban csak a mindennapi élet zavartalan lebonyolításához elengedhetetlenül szükséges körülményeket szabályozzák, és ne terheljék a diákokat felesleges szabályokkal.

10. Gyakori a diákok kollektív felelősségrevonása, főleg akkor, ha valamilyen vétség elkövetése esetén nem tudják megtalálni az igazi felelősöket. Ez annak ellenére történik, hogy a közoktatási törvény alapján minden esetben bizonyítani kell a vétkeiséget, és csak ennek alapján lehet felelősségre vonni bárkit.

11. Sok helyen kívánnivalókat hagy maga után az iskolai oktatás szakmai színvonala, problémákat okoznak a tanárok felkészültségének hiányosságai (különösen olyan újszerű ismeretek esetén, mint például a számítástechnika). Fokozott figyelmet kell fordítani a tanárok szakmai továbbképzésére.

12. Sok iskolában az iskolaszék csak névleg működik és nem valósítja meg jogszabályban meghatározott feladatait. A működő iskolaszékekben sok helyütt – a törvény ellenére – nem engedik, hogy a diákok képviselői érdemben befolyásolják a döntéshozatalt, jelenlétük sokszor csak látszólagos.

13. Gondot jelent, hogy az iskolába érkező, kifejezetten a diákönkormányzathoz szóló információk gyakran nem jutnak el a címzetthez. Ennek biztosítása érdekében szabályozni kellene, hogy azokat a küldeményeket, amelyek egyértelműen a diákönkormányzathoz érkeznek, csak a diákönkormányzat bonthassa fel.

14. Nagyon sok tanár keveset tud a diákjogokról, illetve ilyen irányú ismereteik gyakran tévesek. Ugyanígy gondot jelentenek a személyiségfejlesztési, konfliktuskezelési módszertani hiányosságok. Ezeknek az ismereteknek a képzésbe és a továbbképzésbe is be kell épülniük.

15. A diákok sok helyen ki vannak téve a szexuális zaklatásnak vagy az annak is tekinthető hatásoknak. A lehető leghamarábban kell fellépni azokkal szemben, akik ilyen módon élnek vissza a diákok kiszolgáltatott helyzetével.

16. Mindennapos gyakorlat a – nemcsak a tanárok, hanem mások, többek között a diákok általi – testi és lelki bántalmazás, a megalázó bánásmód, a fizikai kényszer al-

kalmazása. Tekintettel arra, hogy a jelenlegi jogszabályi tiltás itt nem elegendő, másfajta eszközökkel – akár a büntető jogszabályok kiterjesztésével – kell elérni azt, hogy a diákok ne legyenek kitéve ilyen hatásoknak.

17. A közoktatási törvény szerint a diáknak joga, hogy a kollégiumban tiszteletben tartsák a lakáshoz való jogát. Ennek ellenére gyakori a szekrényátkutatás, a diákok szobáiba való behatolás.

18. A diákjogok érvényesülésével kapcsolatban a leggyakrabban a tanár–diák viszonyról van szó, de ugyanígy probléma a diákjogok diákok által történő megsértése is.

19. Nagyon sok iskolaépület állaga nem megfelelő, az iskolák jelentős részének eszközellátottsága igen rossz. Különleges támogatási programokat kell beindítani, amelyek a rossz anyagi helyzetben lévő iskolafenntartókat segítik e probléma megoldásában.

20. Gyakorta hozzák kapcsolatba a tanulmányi eredményt a diák közéleti szerepvállalásával, érdekérvényesítési lehetőségeivel. Ez alapvetően jogellenes: nem lehet a tanulmányi eredmény alapján a diákokat ilyen szempontból megkülönböztetni.

21. A diákönkormányzatot segítő tanárok kevés támogatást kapnak munkájukhoz. Annak érdekében, hogy érdemben segíteni tudják a diákönkormányzatot, javítani kell a feltételeket. Ez lehet anyagi juttatás, órakedvezmény, speciális képzés stb.

22. Az esélyegyenlőség elősegítése érdekében szükség van olyan középiskolai ösztöndíjrendszer kialakítására, amely a továbbtanulást segíti elő, és kiegyenlíti a diákok élethelyzetéből adódó különbségeket, valamint lehetőséget nyújt a kiemelkedő tehetségek gondozására.

23. A kollégium nyitva tartásának igazodnia kell a diákok igényeihez, azt nem szabad a tanulmányi eredménytől függővé tenni, és nem lehet a kollégiumot bezárni akkor, ha annak használatát a diákok igénylik.

24. Szélesíteni kell a közoktatásban résztvevő diákok lehetőségeit a nemzetközi tapasztalatcserében, külföldi cserekapcsolatokban.

25. Az iskolákban többször előfordul, hogy a diákot jogellenesen munkavégzésre kényszerítik (például büntetésből kitakarítottatják vele a tantermet). A diák számára

munkavégzést csak a tanulmányokkal összefüggésben, a pedagógiai programban meghatározottak szerint lehet előírni.

26. A jelenlegi 1–5-ös osztályozási skála túlságosan szűk, nem alkalmas a diákok teljesítményének kellően árnyalt értékelésére.

27. A diákönkormányzatok függetlenségének alapvető feltétele, hogy a rendelkezésükre álló anyagi eszközök felett önállóan rendelkezhessenek. Ennek érdekében ki kell dolgozni azt a módszert, amellyel a jogi személyiséggel nem rendelkező diákönkormányzatoknak bankszámlájuk vagy önálló alszámlájuk legyen.

28. Az állampolgári ismeretek témakörében intézményesen tanítani kell a gyermeki jogokat és a diákjogokat.

29. Annak ellenére, hogy erre a jogszabály nem teremt lehetőséget, az iskolák gyakran beleavatkoznak a diákok iskolán kívüli életébe. El kell érni azt, hogy az iskolák csak a közoktatással összefüggésben szabályozzák – akár a házirendben, akár egyedileg – a diákok életét, és ne lépjék túl hatáskörüket.

30. A diákok túlterheltségének megelőzése érdekében a házirendben szabályozni kell, hogy egy napon belül legfeljebb hány témazáró dolgozat íratható vagy hány más, jelentősebb számonkérési módszert lehet alkalmazni.

31. Nem rendezett az állami nyelvvizsgák, az egyéb nyelvvizsgák és az idegen nyelvből való érettségi közötti összefüggés.

32. Az iskolák gyakorta avatkoznak be a diákok legszemélyesebb érzelmi, baráti kapcsolataiba. Ameddig a diák mások jogait vagy valamelyik jogszabályt nem sérti, az iskolának nem áll jogában a diák személyes kapcsolatait korlátozni, vagy azok miatt őt hátrányosan megkülönböztetni.

33. Sok iskolában az iskolai belső szabályok (házirend, szervezeti és működési szabályzat stb.) ellentmondanak a jogszabályoknak. Fokozott hangsúlyt kell fektetni e szabályok rendszeres felülvizsgálatára és meg kell teremteni az összhangot a jogszabályok tartalmával.

34. Az iskolai jogorvoslati eszközök mind a diákok, mind mások körében kevésbé ismertek és gyakori tapasztalat, hogy túl távol állnak a hétköznapi élettől. Ezért szükséges, hogy a törvény kifejezett felhatalmazást ad-

jon a helyi jogorvoslati és panaszkezelő rendszer kidolgozására és működtetésére.

35. Az iskolai teljesítmény értékelésekor előfordul, hogy a diákok nem tudhatják meg az értékelés szempontjait, nem nézhetik meg a kijavított dolgozatokat, sőt az is megtörténik, hogy nem is ismerhetik meg részletes eredményeiket.

36. Az iskola gyakran beavatkozik a diák személyes megjelenésébe, hajviseletébe, öltözködésébe stb. Az iskola csak akkor léphet fel a diák megjelenésével kapcsolatban, ha ezzel a diák a jogszabályokat vagy az iskolai szabályokat sérti.

37. Sok iskolában úgy hasznosítják az iskolai létesítményeket, berendezéseket, hogy ennek következtében a diák nem, vagy nem kellő mértékben tud hozzáférni ezekhez. Az iskola elsődleges feladata a diák ez irányú igényeinek kielégítése, és csak ezután lehet egyéb célokat figyelembe venni (például az iskola tornatermét bérbe adni).

38. Előfordul, hogy a diákok által létrehozott és működtetett társadalmi szervezetek munkáját az iskola akadályozza; ez az egyesülési jog korlátozása. Ugyanúgy, ahogy a jogszabály együttműködési kötelezettséget ír elő az iskolának bármely egyházzal, diák-szervezetekkel való együttműködést is hasonló eszközökkel kell elősegíteni.

39. Nem érvényesül kellő mértékben az iskolaválasztás, valamint a tantárgy- és tanárválasztás közoktatási törvényben meghatározott joga. Ki kell alakítani azt a feltételrendszert, amelyre e jog érvényesüléséhez szükség van.

40. A diákot megilleti a neki megfelelő oktatáshoz való jog. Ennek érvényesülése érdekében speciális feltételeket kell biztosítani a dyslexiás, fogyatékos, különleges adottságú stb. diákok számára. Ez egyaránt jelent módszertani és anyagi feltételeket is, például az integrált oktatásban való részvétel feltételeit.

41. A diákok számos esetben nem jutnak hozzá az őket érintő információkhoz (jogi, tanulmányi, szociális stb. információk). Tisztázni kell, hogy az iskolának milyen feladatai vannak ezzel kapcsolatban.

42. Gondot jelent a diákönkormányzatot megillető egyetértési jogok gyakorlása. A jelenleginél hatékonyabban kell elősegíteni,

hogy a diákönkormányzatnak ez az igen fontos joga ne csak formálisan érvényesüljön.

43. Hiányzik a módosított közoktatási törvény végrehajtási rendelete. Ennek megalkotásakor különösen figyelembe kell venni a módosított közoktatási törvénynek a tanulói jogokra vonatkozó bővített rendelkezéseit.

44. Sajnos, találunk példát arra, hogy az iskolában diákokat vallásuk, bőruk színe, nemzetiségük stb. alapján hátrányosan megkülönböztetnek. Ez ellen a leghatározottabban kell fellépni, akár az ilyen magatartásnak az eddiginél erőteljesebb büntetésével. Úgyszintén ebbe a körbe tartozik az a gyakorlat, hogy a diákokról – jogellenesen – ilyen jellegű adatokat tartanak nyilván.

45. A szakképzés rendszerében ma számos olyan szakembert képezünk, akiknek tudása nem piacképes.

46. Annak eredményeképpen, hogy sok iskolában hiányoznak a teteles szabályok, túlságosan nagy teret nyer az egyedi mérlegelés – akár a tanárok, akár az igazgató részéről.

47. Növelni kell a közoktatásra fordított pénzeszközök nagyságát, mert hosszú távon ez a leghatékonyabb befektetés.

48. Mivel az iskolában állandó problémát jelent a dohányzás (mind a tanárok, mind a diákok esetében), a dohányzásról megalkotandó törvényben az iskola sajátos helyzetét figyelembe vevő megoldást kell kidolgozni, amely a nemdohányzók védelmére és a bevett gyakorlatra egyaránt tekintettel van.

49. Az iskolákban gyakran sérül a diákok szünethez való joga. A tanóra elejét és végét jelző csengő nem csak a diáknak, hanem a pedagógusnak is szól.

50. A fegyelmi eljárásra vonatkozó – a diák védelmét szolgáló – rendelkezések a gyakorlatban kevésbé érvényesülnek, ezért további biztosítékokat kell velük kapcsolatban bevezetni.

51. A kollégiumi elhelyezést és egyéb ellátásokat (például menza) nem szabad tanulmányi eredményhez vagy magatartási, szorgalmi minősítéshez kötni; ezek az ellátások a tanulás feltételeinek megteremtését célozzák.

52. Az iskolai kártérítési gyakorlatban előfordul, hogy figyelmen kívül hagyják a jogszabályokban meghatározott felelősségi és kártérítési korlátokat.